

Fásítási lehetőségeink és megvalósításuk

FEKETE GYULA főmérnök

A második 5 éves terv irányelvei szerint az 1956—60. években mintegy 276 000 ha-t (480 000 kat. holdat) kellett volna erdősíteni, fásítani. Ebből az újfásítás 123 800 ha. Ha figyelembe vesszük, hogy az első 5 éves tervidőszakban 53 600 ha-t fásítottunk és a tervek végrehajtása során sok nehézséggel találkozunk, felmerül az a kérdés, hogy nem volt-e túlzott ez az előirányzat.

A kérdés megvilágításához leghelyesebb, ha sorjában számbavesszük az összes fásítási lehetőségeket és ezeken keresztül vizsgáljuk meg az irányelvek szerint megvalósítandó feladatokat.

Az ország legelőterülete 950 000 ha, ebből legeltetésre már alkalmatlan, egyébként nem is javítható befásítandó terület a Földművelésügyi Minisztérium állattenyésztési főigazgatósága szerint 53 400 ha, ezenkívül a még fátlannak tekinthető kb. 500 000 ha legelő 10%-án kell az irányelvek szerint fásítani. Összesen létesíthető legelőfásítás 103 400 ha.

40 000 km hosszú csatorna és egyéb vízfolyás van, amelynek mentén kevés kivétellel gyorsannövő fafajokat lehet telepíteni. Ha vízfolyások mindkét partján csak egy sor fásítást számítunk (helyenként 4—5 sort is lehet telepíteni) ez km-ként megfelel 1,0 ha, összesen 40 000 ha fásításnak. Ezen felül a hullámtereken vízügyi igazgatóságok tulajdonában 3114 ha átalakítandó rontott füzes van, 1014 ha területen pedig új hullámtéri fásítás létesítésére van lehetőség. Mindösszesen vízügyi területeken fásítható 44 100 ha.

A közutak hossza 28 000 km, a vasutaké 14 000 km. A közutak mentén fásítható még 5000 km, a vasutak mentén pedig 9000 km. Ez megfelel összesen 5600 ha fásításnak. Uttesten kívül fásítható terület (agyaggödör, egyéb kisajátított terület stb.) 7000 ha. Létesítendő továbbá a közutak mentén 1000 km. hosszban 1500 ha, a vasutak mentén 70 km hosszban pedig 60 ha. hóvédő fásítás. A közutak és vasutak mentén fásítható tehát összesen 14 100 ha.

A községek és városok külterületén, továbbá az egyéni termelők tulajdonában fásítható területekre pontos adataink nincsenek. Ezekre a fásítási lehetőségekre megközelítő adatot nyerhetünk, ha az erdőgazdasági fejlesztési határozatban előírt 210 000 ha területből levonjuk a csak erdősítéssel hasznosítható 53 400 ha legelőt. Az így kapott 156 600 ha-t minimális külterületi fásítási lehetőségnek kell tekinteni, mert a község-határonként végzett területösszeírással ennél lényegesen több fásítható területet lehetne kimutatni.

A belterületi fásításra ugyancsak nem rendelkezünk előtervi adatokkal 10 év távlatát tekintve belterületeken mintegy 30 000 ha fásítás várható.

Az állami, kísérleti-, tangazdaságok és egyéb célgazdaságoknál és termelőszövetkezeteknél a kotus, laza homokos talajokon és lejtőkön a talajvédelem érdekében a mezőgazdasági területeken is kell mezővédő erdősávokat telepíteni. A mezőgazdasági táblák határvonalán, gazdasági utak mentén pedig fasorokat létesíthetünk. Ez utóbbiakkal területet nem is foglalunk el. Távlati vonatkozásban fasort tervezhetünk a még egyénileg termelők területére is. Az alföldfásítási törvény (1923. XIX. tc.) szerint a fasorok a körül szegélyezendő terület 2 százaléknyi fásításával egyenértékűek. Nagyon óvatosan tervezünk, ha a talajvédő fásítások által elfoglalt területet és fasorokat az 5 400 000 ha-nyi összes szántóterület 2 százalékában 110 000 ha-ban állapítjuk meg.

A felsorolt adatok szerint tehát a következő években mindösszesen 458 200 ha fásításra van lehetőség.

Az állami erdőgazdaságok tulajdonában jelenleg 32 500 ha erdősítendő parlagterület van. Ennek a beerdősítése mindössze 0,3%-kal javíthatja az ország erdősültségi százalékát. A fent részletezett 458 200 ha minimális fásítási lehetőség pedig 5,5%-kal emelné az ország fával borított területét. (A földrendezések során az erdőgazdaságok tulajdonába kerülhetnek még csak erdősítéssel hasznosítható területek, de ezeket a községek, városok külterületén fekvő 210 000 ha-ban már tárgyaljuk.) Mindent egybevetve a legszerényebb számtással is hazánk erdősültségét, fásíthatóságát 5,3%-kal növelhetjük. A jelenlegi 13,7%-os erdősültséget tekintve tehát az az elgondolás, hogy a fával borított területtel a 20%-ot elérjük nem is megvalósíthatatlan.

Az ismertetett számokból az is kitűnik, hogy a fás kultúra növelése érdekében fel kell karolni a fásítás ügyét.

Ismeretes, hogy az irányelvek szerint a tervidőszakban a vízfolyás mentén gyors

sannövő fajok telepítése, továbbá a terméketlen homok, kopár és vízmosásos területek erdősítése, a legelők, ipartelepek és városok környékének fásítása a leg súlypontosabb feladat. Emellett nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy 1950–55 év végéig telepített 74 674 ha fásításban is szükség van pótlásra. Ezek a feladatok megszabják a telepítés sorrendjét is: a) eddigi fásítások pótlása; b) vízfolyások mentén gyorsannövő fajok telepítése; c) mezőgazdasági művelésre alkalmatlan területek fásítása; d) legelők fásítása; e) egyéb fásítások.

A fentiekben ismertetett távlati fásítási lehetőségeket és az irányelvet figyelembe véve, a fásításban érdekelt főhatóságok a második 5 éves tervidőszakra előírt 123 800 ha-nyi fásítási feladaból a következőket vállalták: állami-, kísérleti gazdaságok és egyéb célgazdaságok 13%; termelőszövetkezetek 17%; vízügyi igazgatóságok 15%; út- és vasút fenntartó szervek 6 százalék; legeltetési bizottságok, községek, városok és egyéb közületek külterülete 29 százalék; belterületi fásítások 4 százalék; egyéni fásítók 6 százalék.

A fásítási feladat kétségtelenül nagy és az elmúlt évek fásítási tapasztalatai megmutatták, hogy a fásítási lehetőségek feltárásában az erdőgazdaságok sok segítségre nem számíthatnak. Maguknak kell tehát a csak erdősítéssel hasznosítható területeket felkutatni és a különböző fásító szerveknél a fásítás érdekében agítva megállapítani, hogy területükön milyen fásítási lehetőségek vannak. Egyszerűen a fásítás munkájának tervszerűbbé tételére községhatáronként el kell készíteni a fásítások távlati tervét. Enélkül a megnövekedett fásítási feladatok megoldásánál lépten-nyomon akadályokba fogunk ütközni, mert nem ismerjük hol mennyi fásítási lehetőség van és a telepítéshez milyen csemétekre, suhángokra van szükség.

A fásítások tervezésének és kivitelezésének a magyar erdőszet történetében már hagyományai vannak. Az 1879 : XXXI. tc. és az 1898 : XIX. tc. alapján 1940-ig 32 000 ha kopár és vízmosásos területet jelöltek ki fásításra. Az alföldfásítási törvény végrehajtása során erdőmérnőkök járták a határokat és községhatáronként feltárták a fásítási lehetőségeket. Az összeírás eredményeként 31 000 ha futóhomok, 11 000 ha soványhomok, 21 000 ha fásítható szikes, 12 000 ha ártér, gyengén vadvízes, 10 000 ha mezőgazdasági művelésre alkalmas területet irányoztak elő erdőtelepítésre, továbbá 24 000 ha fásor és fásport létesítését tervezték. Összesen 109 000 ha fásítást *vettek tervbe* az alföldi területeken.

Az alföldfásítási kijelölési tervek egyrésze az erdőgazdaságoknál megtalálható. Fásítási tervezési munkánkat megkönnyítjük, ha ezeknek a régi kijelölési terveknek az előírásait a jelenlegi birtokviszonyok figyelembevételével felülvizsgáljuk és a hasznosítható adatokat felhasználjuk. Ahol pedig a távlati tervezéseinkhez ilyen tervekkel sem rendelkezünk, leghelyesebb, ha a korábban már bevált összeírási módszert követjük az ország egész területén.

A távlati tervek összeállításához legalkalmasabbak az egy-egy község határát ábrázoló 1 : 10 000-es méretarányú átnézeti vázlatrajzok, amelyeket az Állami Földmérési és Térképészeti Hivatal megyei kirendeltségétől lehet beszerezni. Az ott hiányzó vázlatrajzokat az erdőgazdaságok maguk is elkészíthetik a kataszteri térképszelvények kicsinyítésével. A vázlatrajz részletességét a célszerűség szabja meg. Általában ábrázoljuk az állandó tereptárgyakat (út, vasút, vízfolyás, tó, gátak stb.), a művelési ágak közül az erdők, legelők, rétek, továbbá az összefüggő 50 ha-nál nagyobb szántók, gyümölcsösök, szőlők határvonalát. A vázlatrajzon tüntessük fel a gerincevonalakat, völgyeket és dűlőket is, amelyek a tájékozódást megkönnyítik és a fásítások megtervezéséhez irányt mutatnak.

Ezután helyszínelés során a vázlatrajzon határoljuk körül az egyes közületi (állami gazdaság, legeltetési bizottság stb.) tulajdonában lévő és termelőszövetkezeti területeket és ezeken belül a gazdaság stb. vezetőjével egyetértésben állapítuk meg a csak erdősítéssel hasznosítható kopár, vízmosásos, futóhomokos stb. területeket, továbbá a talajvédelmi és egyéb szempontból szükséges összes fásításokat, valamint a telepítendő fajfajokat is. A térképen ábrázoljuk és írjuk össze a meglévő erdőket és fásításokat is, hogy ezek figyelembevételével a fásítások elhelyezését helyesen tudjuk megtervezni. Tájékozódás céljából írjuk össze az egyéni termelők tulajdonában lévő, csak erdősítéssel hasznosítható területeket és fásításokat is a birtokosok részletezése nélkül. A fásításokat tervezzük meg továbbá a közút, vasút és vízfolyás menti területekre is.

A helyszíni adatgyűjtés és tervezés eredményét községhatáronként foglaljuk ki-mutatásba. Az így elkészített községi távlati tervet tárgyaljuk meg a községi tanáccsal és a fásításban érdekelt szervekkel. A községi külterületekre és legelőkre vonatkozó tervekhez szerezük meg a járási mezőgazdasági osztály és a megyei mezőgazdasági igazgatóság hozzájárulását. Ezután a fásítók döntsenek abban a kérdésben, hogy maguk kívánják-e a telepítést végrehajtani, vagy a kivitelezéssel megbízzák az erdő-

gazdaságot. A fásítók kívánsága szerint évekre ütemezve készítsük el a részletes fásítási terveket, illetve kivitelezés esetén az alapokmányokat.

A Balatonkörnyékén, a budapesti zöldövezeti területen, a Rakaca-patak vízgyűjtő területén már ezzel a módszerrel dolgozunk. Területi kérdések még itt is vannak, de egyre kisebb körre szűkíthetők, ha a folyamatosan készülő távlati terveinkkel, elgondolásainkkal meg tudjuk ismertetni a megyei párt, tanács és mezőgazdasági szervezetek és így a tervek megvalósításához meg tudjuk nyerni támogatásukat. A közvetlen tárgyalásokkal elejét vehetjük az erdőgazdaságokat helyenkint bizony indokoltan ért panaszoknak, hogy a mezőgazdasági szervek tudta és hozzájárulása nélkül fásítanak pl. legelőkön. A kellően meg nem alapozott telepítésekkel csak ártunk a fásítás ügyének. Ván fásítási lehetőség bőven, ezek közül elsősorban azokat kell megvalósítani, amellyel nem sértjük a fásítók érdekeit, hanem használunk nekik.

Ha távlati tervek alapján dolgozunk, az eddigi, főként időnytervek szerint elszórtan létesített kisebb fásítások helyett egy-egy legeltetési bizottság, termelőszövetkezet vagy község külterületén olyan fásításokat telepíthetünk, amelyek hatékonyabban szolgálgják a talajvédelmet.

Távlati tervek nélkül nem lehet tervszerűvé tenni a fásítási anyag termelését sem. Vonatkozik ez főként a suhángokra és sorfákra, amelyek neveléséhez több évre van szükség. A közutak, vasutak és vízfolyások mentén különösen sok a fásítási tennivaló. Mielőbb be kell fejezni az út és vasúti menti területek fásítását. Az utak mellől el kellene tűnni pl. a kiöregedett, agyoncsunkolt eperfáknak, amelyeknek helyét a tájba illő szép fasorokkal kell felváltani. Fasorokat kell telepíteni minden útszegélyre, a vasutak, vízfolyások, csatornák mentén. Az erdőgazdaságokon múlik, hogy ezekre a helyekre a termőhelyi és tájépítészeti kívánalmaknak megfelelő erőteljes suhángok és sorfák kerüljenek.

A megnövekedett feladatokhoz mérten ki kell szélesíteni a felvilágosító propaganda munkát. Legjobb meggyőzés az eredmények bemutatása. Ehhez az kell, hogy az erdőgazdaságok kerületében eredményesek legyenek a fásítások, amelyeket tapasztalatcseréken bemutathatnak a termelőszövetkezeteknek, legeltetési bizottságoknak, állami gazdaságoknak, egyéni termelőknek és nem utolsósorban a megyei párt és tanácsai szervezeteknek, hogy az eredményeket látva a saját területükön is kezdeményezzenek fásításokat, illetve támogassák azok végrehajtását. A fásítások jelentőségének tudatosítása segíteni fogja a fásítások gondosabb ápolását és megvédését is.

Az elmúlt néhány év tapasztalatai azt mutatják, hogy az erdőgazdaságok a fásítások szakszerű tervezését és a végrehajtással járó szakirányú felvilágosító, szervező munkát a jelenlegi fásítási szervezetünkkel hiánytalanul elvégezni nem tudták. A következő években halmozódva szaporodnak az ápolások és a szükséges pótlások, a kész záródott fásításokban pedig már szükség van szakszerű nyesésre és tisztításra is, hogy minél hatékonyabban betöltsék védelmi rendeltetésüket és minél értékesebb faanyagot biztosítsanak majd a fásítóknak. Ha mindehhez hozzáesszük, hogy az elmúlt tervidőszakhoz képest több mint kétszer annyit kellene fásítani és az eredményes munkához a távlati terveket feltétlenül el kell készíteni, nyilvánvaló, hogy a feladathoz mérten az eddiginél több erdőmérnöknek, erdésznek kell a fásítással foglalkozni. Csak így tudjuk elérni, hogy eltűnjenek a fátlan, kopár területeink és mindenhol fa kerüljön, ahol arra szükség van.

Olvasd, terjeszd

az ERDŐGAZDASÁGOT

ELŐFIZETÉSI ÁRA:

Fél évre 12 forint, egész évre 24 forint

Az egyesület ez évi első szakmai továbbképző előadását Szepesi László *Az erdőgazdaság gépesítésének megszervezése* címen tartotta. Előadásában részletesen foglalkozott a gépesítés hazai fejlődésével. Megállapította, hogy az erdőgazdasági munkák gépesítése fiatal tudomány és főként ott értek el jó eredményeket, ahol külterjes erdőgazdálkodást folytattak és lehetséges volt a gépi munkák megszervezése ipari szinten. Innen kíséreltünk meg mi is tanulni az első időben s értünk el némi eredményeket, míg beláttuk, hogy gépesítésünknek lényegesen különböznie kell ezektől a módszerektől, viszont figyelembe kell vennünk a külterjes erdőgazdálkodás gépesítésének hasznos elemeit. A világviszonylatban is fiatal erdőgazdasági gépesítés nálunk sem fejlődött zökkenőmentesen. Menetközben kellett megtanulnunk a gépesítés alapvető kérdéseit s mindazokat a feltételeket, amelyek a gépesítéssel együttjárnak. A kezdeti munka rendkívül nehéz volt, de nem maradt eredmény nélküli. Ma már erdőgazdaságaink gépesítése nemzetközi viszonylatban sem mondható elmaradottnak. A gazdaságok jelenleg mintegy 70 motorfűrésszel, több mint 300 traktorral és 6–700 pótkocsival, utánfutóval, több ezer motoros és meghajtott erdőművelési erdőgazdasági és fagyártmányt termelő géppel rendelkeznek. Az elmúlt gazdasági évben kb. 400 000 m³ faanyagot termeltek ki géppel, a fakitermelés gépesítettsége mintegy 13–14%, az anyagmozgatás gépesítettsége 11–12%-ot ér el.

Gépeink kihasználása terén elhagytunk egyes nyugati országokat. Amíg Svájcban és Németországban egy motorfűrész átlag 300–350 üzemórát dolgozik egy év alatt, nálunk egy benzinmotoros fűrész évi 430 órát, egy villanymotoros fűrész pedig évi 650 órát teljesít. De messze állunk a külterjes gazdálkodással foglalkozó országok gépkihasználati szintjétől. (Szovjetunió, Kanada stb.)

Részletesen ismertette továbbá a gépesítés fejlesztésénél tapasztalt főbb hiányosságokat, a karbantartás, javítás, az alkatrészellátás kérdését, majd tárgyalta a gépesítés jövőbeni főbb feladatait. Megállapította, hogy a géppel dolgozók anyagi érdekeltiségének biztosítása a szakemberutánpótlás legfontosabb eszköze. A jó gépesítési szakemberek terén igen nagy hiány tapasztalható. A fizikai dolgozóknál megfelelő módosításokkal legeredményesebbnek látszik a kisegítő

munkásokra és a többi gépi művelésre a progresszív bérezési rendszer kifejlesztése. A progresszivitásban a minőségi munkát, az üzemzavar nélküli üzemeltetést és az erdőgazdaságban eltöltött időt is figyelembe kell venni.

Az előadást követő vita folyamán Huszár, Endre rámutatott az erdőmérnökök gépesítési továbbképzésének szükségességére és foglalkozott a gépesítés irányelveinek kidolgozásának kérdésével. Véleménye szerint az utóbbit az egyesület keretében működő gépesítési szakcsoportnak kellene végrehajtania.

Palócz József javasolta, hogy a jelenlegi, minden időben történő munka helyett térjünk át a készletgazdálkodásra. Ha ezt az elvet követjük, akkor a gépet csak kedvező időjárási viszonyok között üzemeltethetjük. Kifejtette a feltárolt földutak építésének fontosságát. Véleménye szerint a szakembergárda kialakítása az egyik legfontosabb feladat. Vitatta a centralizálás kérdését és a szakemberhiányra tekintettel javasolta a gépesítési feladatoknak az erdészetek munkakörébe sorolását.

*

Az egyesület ez évi második szakmai továbbképző előadását Stefanik László tudományos munkatárs tartotta a nyárrák pusztításáról. Bevezetőként megállapította, hogy a nyárrák pusztítása nemcsak hazánk, de Európa más erdőgazdaságának is komoly problémája. A nyárrák kórokozójául két angol kutató (Dowson és Sabet) a *Pseudomonas syringae* v. *Hall*, forma *specialis* *Populea Sabet*-et állapította meg. A kórokozó hazai megállapításával kapcsolatos kezdeti vizsgálatok szintén ezt igazolják.

A betegség ismertető jeleiként előadta, hogy a nyárráknak két körképét ismerjük: a zárt vagy atipikus rákot és a nyitott vagy tipikus rákot. A kórokozó az élő szövetekbe bejutás után, a környezeti adottságoktól függően az élő szöveteket hol gyorsabban, hol lassabban elpusztítja. A nyitott rák előkészíti az utat a farontó gombák számára, amelyek kedvező adottság esetén fertőzik a fát és ezzel megindul az ipar számára értékes fa szétbontása. A betegség fellépéséről hazánkban az első megbízható jelentés az 1930-as évek elejéről való. Az 1950-es évek elején a betegség már az országnak egész területén úgyszólván mindenütt fellépett.

Az eddigi vizsgálatok során nem sike-

rült határozott összefüggést kimutatni sem a kor, sem a termőhely szerinti összehasonlításnál. Megállapították továbbá, hogy mind a sűrű, mind a ritka állományokban, sőt fasorokban egyaránt előfordul a gyenge és az erősméretű fertőzés is. A hazai erdőgazdaságokban alkalmazott legfontosabb nyárfajok a *P. robusta*, *P. alba*, *P. nigra*, *P. marilandica*, *P. serotina* a betegséggel szemben erősen reagálnak, illetve nagyon fogékonyak és csak a *P. canescens* bizonyult gyakorlatilag ellenállóknak.

Az ERTI a betegség elleni védekezésről tartott vitaülésen provizorikus gyakorlati teendőként azt javasolta, hogy a betegséggel szemben legellenállóbb *P. canescens* és *P. tremula* fajokat a legmesszebbmenően védelem alá kell venni, a *P. robustát* és *P. serotinát* pedig, amely a nemes nyárok közül a nyárrákra a legfogékonyabb, nagymértékben szorítsák vissza. A betegséggel szemben

a legeredményesebb és leggyakorlatiasabb védekezési módnak az ERTI a rezisztens nyárfajok kinemesítési munkálatait tartja; továbbá, hogy a nyárállományokat megfelelő elegyítés alkalmazásával tág hálózatban ültessék és a nyárállományok előírt állományápolását szigorúan ellenőrizték.

Az előadást követő hozzászólásokban a következő kérdéseket vetették fel: a *P. thevestina* fogékony-e a betegséggel szemben, milyen összefüggés van a csapadékos időjárás és a betegség elterjedése között, továbbá, hogy a kórokozó baktérium csak másodlagos lehet, végül sürgették a szaporítóanyag minőségi ellenőrzésének szükségességét. Az előadó válaszában megállapította, hogy *P. thevestinán* az előzetes megfigyelések szerint nem ismeretes a fertőzés. A kórokozó eredetileg hazánk mikroflórájához tartozott és nálunk is ugyanúgy specializálódott a nyárrákra, mint máshol.

AZ ERDŐ — Az Országos Erdészeti Egyesület kiadványa.

Felelős szerkesztő: KERESZTESI BÉLA, a mezőgazdasági tudományok kandidátusa.
Szerkesztőbizottság: BABOS IMRE, a mezőgazdasági tudományok doktora, KÁLDY JÓZSEF, KOCSÁRDY KÁROLY, LÁDY GEZA, MADAS ANDRÁS, PÁRIS JÁNOS, SALI EMIL, TÖMPE ISTVÁN.

A szerkesztő helyettese: JEROME RENÉ. Technikai szerkesztő: ÁKOS LÁSZLÓ.

Felelős kiadó: A Mezőgazdasági Könyv- és Folyóiratkiadó Vállalat igazgatója.
Szerkesztőség: Budapest, V., Kossuth Lajos tér 11. Országos Erdészeti Főigazgatóság.
Előfizetéseket felvesz a Mezőgazdasági Könyv- és Folyóiratkiadó V. Bp. V., Beloiannisz u. 8. Csekk számlaszám: 91.915.181—44

Megjelent 2000 példányban. Előfizetési ára egy évre: 60 Ft, negyedévre 15 Ft.
Megjelenik minden hónapban.

33985-689/2 - Révai-nyomda, Budapest, V., Vadász utca 16. (Felelős: Nyáry Dezső)

